

GERONTOREUMATOLOGIJA / GERONTORHEUMATOLOGY POZVANA PREDAVANJA / INVITED LECTURES

SARKOPENIJA I OSTEOPOROTSKI PRIJELOMI U STARIJIH BOLESNIKA S ARTRITISOM SARCOPENIA AND OSTEOPOROTIC FRACTURES IN ELDERLY PATIENTS WITH ARTHRITIS

Nadica Laktašić Žerjavić, Porin Perić

Klinika za reumatske bolesti i rehabilitaciju, Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Klinički bolnički centar Zagreb, Zagreb

Radna grupa europskog udruženja za gerijatrijsku medicinu (EWGSOP2) 2019. g. objavila je novu definiciju i kriterije za dijagnozu sarkopenije (SP). SP predstavlja gubitak mišićne snage (MS) i mišićne mase (MM) skeletnih mišića, progresivni je i generalizirani poremećaj, rezultira smanjenom tjelesnom sposobnosti (TS) i povezana je s povećanim rizikom od pada i prijeloma, gubitka samostalnosti, hospitalizacije, kognitivnog oštećenja i smrtnog ishoda. Primarna SP povezana je sa starenjem, a sekundarna se javlja kao posljedica bolesti (npr. reumatoidnog artritisa – RA), inaktivnosti i pothranjenosti. Prevalencija SP u starijih samostalnih osoba kreće se od 10 do 40 % ovisno o metodi procjene, a veća je u žena. SARC-F upitnik koristi se za probir na SP. Procjena MS ključna je u dijagnozi jer je gubitak MS najčvršće povezan s nesposobnošću i lošim ishodima. Za procjenu MM uobičajeno se koristi denzitometrija (DXA), no koriste i druge metode (antropometrijska mjerenja, CT, MR i BIA). Ukoliko uz smanjenu MS i MM nastupi i smanjena TS (npr. smanjena brzina hoda) govorimo o teškoj SP. U bolesnika s RA SP se javlja u 10 do 45 % bolesnika. Rizik povećava starija dob, duže trajanje bolesti, tjelesna neaktivnost, pothranjenost, visok CRP i upotreba glukokortikoida, a smanjuje upotreba bolest modificirajućih lijekova (DMARD). Pretili bolesnici s RA imaju rjeđe SP od onih s normalnim BMI ili s prekomjernom tjelesnom težinom. Ponekad u RA gubitak MM prati povećana masa masnog tkiva, tzv. sarkopenska pretilost, a ona povećava rizik od dislipidemije, dijabetesa i kardiovaskularnih bolesti. Sarkopenska pretilost je zastupljenija kod osteoartritisa nego kod RA. Reumatoidna kaheksija je ozbiljnije stanje i odnosi se na iscrpljenost i gubitak cjelokupne tjelesne građe, skeletnih mišića i masnog tkiva. Nastupa u dugotrajnom uznapredovanom stadiju RA i kod RA koji je refrakteran na liječenje, a povezana je s upalom (TNF-a, IL-6, IL-1). Bolesnici sa SP imaju veći rizik od osteoporoze (niži BMD na kralježnici), pada i prijeloma. Desetogodišnja vjerojatnost prijeloma kuka i velikog osteoporotičnog prijeloma procijenjena indeksom FRAX dvostruko je viša u bolesnika s RA i SP u odnosu na one koji nemaju SP. U prevenciji i liječenju SP najvažnije su vježbe snaženja, tjelesna aktivnost, pravilna prehrana, a može pomoći i nadoknada vitamina D te kontrola udruženih bolesti.

Ključne riječi: sarkopenija, reumatoidni artritis, osteoporoza, prijelomi

Keywords: sarcopenia, rheumatoid arthritis, osteoporosis, fractures

NOVOSTI U LIJEČENJU OSTEOARTRITISA NEWS IN THE TREATMENT OF OSTEOARTHRITIS

Marko Barešić

Zavod za kliničku imunologiju i reumatologiju, Klinika za unutrašnje bolesti, Sveučilište u Zagrebu, Klinički bolnički centar Zagreb

Trideset do pedeset % odraslih osoba starijih od 60 godina pokazuju znakove i simptome osteoartritisa (OA). Dosadašnji terapijski postupci bazirali su se na nefarmakološkim (redovita tjelovježba, održavanje uredne tjelesne mase i korištenje medicinskih pomagala) i farmakološkim mjerama liječenja (topički i oralni NSAR, topički

kapsaicin, i.a. glukokortikoidi i sl.). S obzirom na veliku prevalenciju OA, javnozdravstveni značajan i produženje životnog vijeka pojavila se potreba za istraživanjima novih terapijskih postupaka s ciljem liječenja uzroka a ne samo simptoma bolesti.

Potencijalne mete:

1. Inhibicija ekspresije leptina ili receptora leptina.

Leptin sudjeluje u neuroendokrinim signalnim putevima, te je nađena je njegova veća koncentracija u sinovijalnoj tekućini i serumu osoba s OA, a otpušta se iz hondrocita. Sudjeluje u ekspresiji proinflammatoryh citokina i metaloproteaza.

2. Mikrobiom

Poremećaj crijevne mikrobiote prisutan je u brojnim kroničnim bolestima. Profilaktička primjena prebiotika i probiotika pomaže obnovi crijevne mikrobiote.

3. Receptori DDR2 (*Discoidin domain receptor 2*)

Pojačana aktivacija receptora DDR2 na hondrocitima dovodi do pojačane ekspresije MMP13 i destrukcije hrskavice.

4. Asporin

Asporin je mali proteoglikan bogat leucinom i povišen je kod oboljelih od OA. Djeluje kao negativni regulator TGF-beta.

5. Upalni put SDF-1/CXCR4 (*Stromal cell-derived factor 1 / C-X-C chemokine receptor type 4*)

Upalni put SDF-1/CXCR4 koji je prisutan na hondrocitima hrskavice i sinoviocitima nalik na fibroblaste aktivira signalne kaskade JAK/STAT, PI3K/Akt i ERK1/2 te dovodi do destrukcije hrskavice.

6. Proupalni citokini

Proupalni citokini (IL-1 beta, TNF-alfa, MMP, kolagenaze, agrekanaze) sudjeluju u patogenezi OA.

Zaključak. S obzirom na brojne nezadovoljene potrebe u liječenju OA, istražuju se brojni patogenetski signalni putevi s ciljem djelovanja na uzrok a ne samo na simptome i olakšanje boli kod bolesnika s OA.

Ključne riječi: osteoarthritis, proupalni citokini, leptin, mikrobiom, asporin

Keywords: osteoarthritis, pro-inflammatory cytokines, leptin, microbioma, asporin

NASTUP REUMATOIDNOGA ARTRITISA U STARIJOJ DOBI

– ŠTO ZNAMO O TOM ENTITETU?

ELDERLY ONSET RHEUMATOID ARTHRITIS

– WHAT DO WE KNOW ABOUT THIS ENTITY?

Porin Perić, Nadica Laktašić Žerjavić

Klinika za reumatske bolesti i rehabilitaciju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, KBC Zagreb

Reumatoidni artritis (RA) kronična je upalna reumatska bolest koja zahvaća između 0,5–1,0 posto odrasle populacije, uzrokujući značajnu nesposobnost, oštećenje zglobova, pogoršanje kvalitete života te ubrzani mortalitet u usporedbi s općom populacijom. Početak i tijek bolesti su različiti, ovisno o prisutnosti različitih prognostičkih činitelja koji uključuju genetsku predispoziciju, brojnost bolnih i otečenih zglobova, prisutnost autoantitijela u serumu i jačini upalnog procesa. Životna dob pri početku bolesti je prepoznata kao pokazatelj aktivnosti i jačine bolesti te pojavnosti komorbiditeta. Prema novijim podacima, početak RA u starijoj životnoj dobi može biti rizični činitelj za pojavu koštanih erozija te može biti refraktoran na standardno liječenje, u usporedbi s početkom RA u mlađoj dobi. Podatci iz literature su dosta kontradiktorni i biti će prikazani u ovom radu. Prema većini autora, RA starije životne dobi uobičajeno predstavlja RA koji započinje nakon 60 godine života i smatra se klasičnom definicijom RA s početkom u starijoj životnoj dobi (engl. elderly onset RA – EORA). Kao takav EORA ima određena obilježja koja ga izdvajaju od tipičnog početka RA u mlađoj dobi (engl. young onset RAYORA).

Ključne riječi: reumatoidni artritis, kasniji početak

Keywords: rheumatoid arthritis, elderly onset

SPONDILOARTRITIS KASNOG POČETKA LATE-ONSET SPONDYLOARTHRITIS

Simeon Grazio, Frane Grubišić

Klinika za reumatologiju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice, Zagreb

Spondiloartritis (SpA) dijelimo na aksijalne i periferne, a napose za aksijalne je tipično da počinju u mlađoj životnoj dobi (<40–45. god.). Pojavi li se simptomi nakon 50. godine života, govori se o SpA kasnog početka (engl. late-onset SpA). Prevalencija SpA kasnoga početka nije poznata, a pretpostavlja da je između 3–8%. Spektar kliničkih manifestacija SpA kasnog početka je raznolik a ima neke posebnosti u odnosu na raniji početak bolesti. Stariji bolesnici s AS-om imaju dominantno simptome zahvaćenosti vratne kralježnice, češće se javlja disfunkcija ramenog zgloba, a u nekim kohortama je pokazana veća pojavnost istovremene afekcije aksijalnog skeleta i perifernih zglobova. U radu Caplanne-a i sur. bolesnici sa SpA kasnog početka su imali izraženiju vratobolju i križobolju, zahvaćenost prednjeg dijela prsnog koša, periferni artritis, aseptički osteitis i sistemske simptome, dok je četvrtina bolesnika imala i upalnu bolest crijeva. Psorijatični artritis (PsA) se može javiti u bilo kojoj dobi, a najčešće se dijagnosticira između 30.–40. godine života, dok je kasniji početak nešto rjeđi. Prevalencija nastupa PsA iznad 50. godine života iznosi oko 28 % prema različitim izvorima. Nekoliko studija je pokazala određena obilježja PsA kasnijega u odnosu na raniji nastup bolesti, kao što su: viša učestalost u muškaraca, povišen BMI, viša aktivnost bolesti, značajna strukturna oštećenja, češći oligo-/ poliartikularni oblik, unilateralni sakroileitis, postupni/podmukli tijek aksijalne bolesti, manja učestalost HLA-C*06 antigena i manje izražena psorijaza. Obzirom da se neke druge reumatske bolesti kao što su osteoartritis, urični artritis ili reumatska polimijalgija najčešće javljaju u osoba starijih od 50 godina, SpA/PsA kasnog početka je nerijetko neprepoznat, odnosno kasnije se dijagnosticira, a kasniji početak liječenja za posljedicu ima lošije ishode. Terapijski pristup liječenju osoba sa SpA/PsA kasnog početka sličan je kao i u mlađih bolesnika, a u cilju optimalnog liječenja preporuča se stroga kontrola i provođenje mjera sukladnih tome (engl. tight control approach and measures). Farmakološko liječenje upalnih reumatskih bolesti u starijoj životnoj dobi nerijetko predstavlja izazov zbog fiziologije organizma uvjetovane godinama, popratnih komorbiditeta i polifarmakoterapije.

Ključne riječi: spondiloartritis, ankilozantni spondilitis, psorijatični artritis, kasni početak

Keywords: spondyloarthritis, ankylosing spondylitis, psoriatic arthritis, late-onset

FARMAKOTERAPIJA UPALNIH REUMATSKIH BOLESTI U STARIJIH OSOBA PHARMACOTHERAPY OF INFLAMMATORY RHEUMATIC DISEASES IN THE ELDERLY

Mislav Radić

Klinika za unutarnje bolesti, Klinički bolnički centar Split, Split

Napretkom medicine produžio se životni vijek te poboljšala kvaliteta života. Nove dijagnostičke i terapijske mogućnosti su omogućile ranije prepoznavanje bolesti i bolje liječenje, međutim s druge strane raste problem skrbi o sve većem broju kroničnih bolesnika. Iako samo 2–3% opće populacije boluju od kroničnih upalnih reumatskih bolesti taj udio se značajno povećava u osoba >65 godina. Starije osobe također imaju povećani rizik komorbiditeta (kardiovaskularne bolesti, pretilost, šećerna bolest, zatajenje bubrega, malignitet). Multimorbiditet i polifarmacija, su učestale pojave u starijih bolesnika koje otežavaju skrb ove skupine s obzirom na povećani broj neželjenih štetnih događaja i interakcija lijekova. U liječenju kroničnih reumatskih bolesti osim konvencionalnih sintetskih lijekova koji mijenjaju tijek bolesti danas imamo dostupnu i novu skupinu bioloških lijekova. Komorbiditeti su jedan o isključnih kriterija u kliničkim ispitivanjima koji ograničava udio ispitanika u dobi iznad 65 godina. Dostupni podaci na ograničenom broju ispitanika te ekstrapolacija rezultata iz kliničke prakse (registara) nije dostatna da bi se sa sigurnošću mogla utvrditi djelotvornosti sigurnost novih lijekova u starijoj populaciji. Potrebna su daljnja ispitivanja koja bi omogućila donošenje specifičnih smjernice liječenja kroničnih reumatskih bolesti u starijih.

Ključne riječi: farmakoterapija, upalne reumatske bolesti, stariji

Keywords: pharmacotherapy, inflammatory rheumatic diseases, elderly